

DOI No: <http://dx.doi.org/10.14225/Joh984>

ZAMAN KAZALARI

Şeyma BİLGİNER ERDOĞAN*

Özet

1970’lerde başlayan ve 80’lerin ilk yarısına tekabül eden bir dönemde dünyada bazı dengelere bağlı olarak sosyal koşulların gelişimiyle ilgili büyük değişimler yaşanmıştır. Heyecanla karşılanan bu değişimler, dünyanın kaderini yeniden yazmıştır. Bilgisayar ve iletişim teknolojilerinin durdurulamaz ilerleyişiyle birlikte “enformasyon toplumu”nun doğuşu gerçekleşmiştir. Çok fazla umut vadeden bu yeni hayat; daha zengin, daha demokratik, daha çok imkân ve iletişim araçları sayesinde “uzakları yakın yapan” bir adımın da başlangıcı olmuştur. Tekno-kültürel çağın önayak olduğu tele-varoluş biçiminde öne çıkan bireylerin oluşturduğu sanal cemaatler, insanların yüz yüze iletişim yerine tercih ettikleri sosyal etkileşimin ve aidiyet duygularının bu yönde ilerlemesine neden olmuştur. Yaşanan bütün bu gelişmeler, dünyanın aslında bir “evrensel köy” olduğunun yeniden ispatı gibidir. Eşitliğin ve fırsat imkânının daha çok elde edileceği düşüncesi ilk başta kulağa hoş gelen ve uygulanırlık imkânı varmış gibi görünse de, bunun ilerleyen zamanlarda içinde doğduğumuz sanal benliklerle başarmanın çok da mümkün olamayacağını göstermiştir. Çünkü teknolojinin kazandırdığı yeni kimlikler, yaşam ve görme biçimlerini değiştirmektedir. Teknolojinin baş döndürücü hızı, zamanı algılama biçiminde ve zamanın kazaya uğramasına neden olmuştur. Buradan noktadan hareketle bu çalışmada Virilio’nun tanımladığı bir kavram olan “Zaman Kazaları” üzerinden sanal ve gerçek arasındaki ilişki ele alınmaya çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Hız, Kaza, Teknoloji, Zaman.*

Time Accidents

Abstract

Starting in the 1970s and 80s, a period corresponding to the first half due to some stability in the world it has experienced major changes related to the

* Araştırma Görevlisi, Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi, Temel İletişim Bilimleri

Zaman Kazaları

development of social conditions. Greeted enthusiastically by these changes, it has rewritten the fate of the world. The emergence of the information society has been realized With the unstoppable progress of computer and communications technology. This new life who was the beginning of a step thanks to communication tools so much promise; richer, more democratic, more opportunities and remote relatives. By tele-existence in the form of virtual communities has led to progress that techno-cultural era was initiated, people's faces that they prefer social interaction and a sense of belonging rather than face communication. Experienced all these developments as the proof of that again the world is actually a "global village". At first the idea that equality of opportunity and possibility of more income is pleasing to the ears. But showed it to achieve the virtual identity we were born into in the next time could be very possible. Because the new identities acquired by technology, it is changing their lives and ways of seeing. The dizzying speed of technology is cause in the form of time perception time to undergo crash. In this study, is attempted to be addressed a concept that defines Virilio's "Time Accidents" on the relationship between virtual and real.

Key Words: *Accidents, Speed, Technology, Time.*

Giriş

İnsanoğlunun, sürekli yenilik ve hız peşinde koşarak, imkânsız başarıma noktasında dur durak bilmeden ilerlemesi sonucu, bugün devasa bir birikime sahip dünya tarihi ve kültürleri ortaya çıkmıştır. Hatta gerçekliğin hız ile karşılaşması, hakikatinden emin olduğumuz şeylerin tanımının değişmesine kadar varmıştır. Dünyanın vazgeçilmezi olan, ölümlü insanın kendi yerine daha dayanıklı ürünleri yani robotları üretmesi, kendisini atıl duruma itmiştir. İnsanın yerine düşünen ve çalışan makine, insandan daha fazla itibar görmeye başlamıştır. Bu durumdan kurtulmanın tek yolu ise insanın, makine-insan olarak makineyle baş edebildiği oranda tekrar itibarını kazanmasına bağlıdır. İnsanın deneyimlediği dünyanın daha fazlasını keşfetme zevkini makineye devretmesi veya makinenin, bu zevki insanın elinden (fark ettirmeden) alması, makine-insan yarışında, insanı epey geride bırakmıştır. Ancak makinenin “keşfettiği” oranda değil, “ölçtüğü” oranda verimli olduğu inancına yatkınlık, insanın yanılabilir ve bilimin yanılmaz olduğu sonucunu doğurmuştur. İnsan, kendi eliyle yaptığı makinenin artık yabancı durumuna gelmiştir. İnsanoğlunun ürettiği teknolojiyenin dışlanması Apollo 13’ün geçirdiği kaza sonrasında denk gelir. Aya yolculuk için görevlendirilen Apollo 13, Amerika’nın uzaya fırlattığı ve bir süre sonra oksijen tüplerinin patlaması sonucu başarısız bir uzay yolculuğunun ürünü olarak kayıtlara düşmüştür.

Virilio'nun (2003:76) deyimiyile, “Dünyamızı çevreleyen uzayın otuz yıldan beri içinde olduğu durum böylece herkes tarafından görülmüş oldu: bir kozmik çöp kutusu, uzay endüstrisinin atıklarının yığıldığı bir çöplük.” Bir zaman kazası olarak nitelendirilebilecek bu uzay kazası, aslında gerçekliğin temellerinde yaşanan bir kazanın ifadesi olarak okunabilir.

Apollo 13'ün 1970 yılında geçirdiği kaza, bugün sanal bir kaza olarak nitelendirilebilir. Zaman kazasından kasıt aslında elektrik, ışık, imaj veya imgesel olarak yaşanan bir kazayı ifade etmektir. Sanal olarak yaşanan bu kazalar fiziksel bir gerçeklikten yoksun olarak meydana gelmektedir. Apollo 13'ten önce çeşitli tarihlerde yaşanan zaman kazalarına gemilerin denizlerde en süratli olma yarışında yaptıkları kazalar örnek gösterilebilir. 1897 yılında Almanya yeni bir politika belirleyerek denizlerde Britanya üstünlüğüne meydan okumak için bir muharip donanması oluşturarak, 1903'te Britanya'nın elindeki Mavi Kurdele'yi¹ ele geçirdi. 1907'de Britanya tekrar rekoru kırarak Mavi Kurdele'yi Almanya'nın elinden geri aldı. Ancak kapsamlı bir teknolojik devrimin mümkün kıldığı hızın en yüksek sonucu ise Titanic'in batmasıydı. Hız için yapılan bu yarış, insanların hayatlarında bir devrim yaşanmasına neden olmuştur. Yine bu doğrultuda, Alman tarihçi Karl Lamprecht, 19. Yüzyılın son döneminde cep saatlerinin üretiminde ve ithalinde büyük bir artış olduğunu gözlemliyordu (Kern, 2013:175-7). Saatin, zamanı dilimlere bölerek süreyi hızlandırma özelliği, modern hayatın başlangıcı sayılabilir. Aynı zamanda saatin dakiklik, hesaplanırlık, zaman kaybını önleme gibi avantajlarının yanı sıra hayatı hızlandırdığı dikkate alınırsa, evrensel olarak kabul görmesinin nedenleri de daha anlaşılır hale gelir.

1. Tekno-bilim ve Hız Kültürü

Hız, sıkıştırılmış zamandır. “*Hızla birlikte insanoğlu yeni kaza türleri icat etti... Bir bakıma sürücünün kaderi saf şans olmuştur*” (Virilio, 2007:25). Günümüzde zamanın herhangi bir nedenle engellemeye uğraması Apollo 13'ün yarattığı zaman kazasından daha vahim sonuçlar doğuracaktır. Çünkü 1997'dekiyle bugünkü “hız” arasında hızına yetişilemeyecek kadar fark vardır. Günümüzde meydana gelecek bir zaman kazası, Apollo 13'ün sadece Amerika açısından görülen başarısızlık denemesinin bütün dünya için aynı sonucu

¹ Atlantik aşırı yolculuklarda belirlenen rota üzerinden, en kısa süre içinde varış noktasına ulaşan gemiye verilen ödül.

doğurmasına denk düşer. İnsana yönelik ama onu dışarıda bırakan yapısı itibariyle insan yapımı ürünler “bilimin aşırılığı” sayesinde onu egemenlik altına almıştır. Bir noktadan sonra yürümei bırakıp koşmaya başlayan bilim, insanın başının döndürecek derecede hızlı ilerleme göstermektedir. Bu şartlar altında bilinçli olarak farkına varamadığı dönüşüm ve değişim, insanın düşünmesine bile fırsat bırakmayacak derecede “hız”lıdır. Hayatımıza hızın girmesiyle birlikte “dünya toplumu” olma özelliği ve dünyanın her yerinde aynı anda, aynı duyguların yaşanabilmesi imkânı doğmuştur. İnanığımız temel değer ve ölçütler, hakikatler, fikirler kısacası hayatımızın hemen her alanında hızlandırılmış bir durum söz konusudur. Bu durum ise gerçekliğin yok oluşunun işaretidir.

“Aşırılık Bilimi” her tür bilimin tamamen ortadan kalkması gibi hesaplanamayacak kadar büyük risk almaktadır. Bir anda sibernetiğe dönüşen bir bilginin içinden çıkan trajik bir olgudur tekno-bilim; aynı zamanda kitlesel bir tekno-kültürdür. Bu biçimiyle de, önceden olduğu gibi tarihin ilerlemesinin öznesi değil, *hakikatin hızlanmasının yarattığı* baş dönmesinin öznesidir. Üstelik bu son öznellik durumu da her tür hakikiliğin aleyhine işlemektedir (Virilio, 2003:9). Teknolojinin hayatımıza “hız”ı soktuğu günden itibaren artık geriye dönüş veya eskiye özlem duyguları (melankoli) da dışarda kalır. Çünkü hızlanmak için geriye değil, sürekli ileriye bakmak gerekir. Zaten hızlandırılmış bir hayat tarzında geçmişe ihtiyaç pek de duyulmaz. Buna bağlı olarak hayatımızdaki gerçeklik algıları farklı şekilde belirir. Her şeyin hızı dayandırıldığı bir ortamda elbette gerçeklikte bundan nasibini alır ve bizi hiper-gerçeklik kavramıyla tanıştırır. Bu durum bizi fark ettirmeden gerçekliğinden şüphe duymaya fırsat dahi bırakmayan bir sanal dünyaya taşır. Bütün gerçekliklerimiz bize, gerçek sandığımız dünyada aslında sanal bir gerçeklik sunar.

Pusula ile yönünü bulan ve saat ile zamanını dengeli kullanan insan, bugün sanal ortamda gerçeklikle olan ilişkisinde kayma yaşamaktadır. Virilio saatin bugün daha da ileri seviyeye GPS sistemi ile taşındığını dile getirir. *“Gerçekliğini, gerçeklikle ilişkisini yitiren (sanallaşan) insan, yönünü yitiren insandır. GPS, ikinci saattir. Birinci saat, zamanın ne olduğunu gösterirken, ikinci saat, nerede olduğumuzu gösteriyor, size. 15. Yüzyılda ilk saat’i keşfettik; şimdiyse, bulunduğumuz yeri gösteren GPS’i kendinizi sanal gerçekliğin ortasında buluverdiğiniz zaman, nerede olduğunuzu bilemezsiniz; ama bu yeni GPS cihazlarıyla, bu sorunu da çözmüş oluyoruz”* (2001: 84).

İkinci saat olarak adlandırdığı GPS, çift yönlü bir sistemle çalışır ve sadece kişiye bulunduğu yeri söylemenin yanı sıra, kişinin nerede olduğunu da karşı tarafa aktarır. Böyle bir durumda insanın kaybolduğunu düşündüğümüzde gerçekte mi yoksa sanalda mı kaybolduğunu bilmesi zor bir şeydir.

2. Kaza Anı

Siber âlemin ürettiği gerçeklik olan sanal gerçeklik, gerçeğin/gerçekliğin kazaya uğraması durumudur. Siberalem, bütün bir dünyanın gerçekliğinin kazaya maruz kalmasıdır. Sanal gerçekliğin fiziksel gerçeklikten daha güçlü bir konuma ulaştığı an, büyük kaza anı'dır. İnsanlık, bugüne dek böylesine olağanüstü bir kazayı tecrübe etmemiştir (Virilio, 2001:82-3). İnsanın üzerine kurduğu gerçeklik algısı ve gerçek sandığı dünya, bilimin aşırılığıyla karşılaşınca, hayalini kuramadığı uçsuz bucaksız bir sanal âlemde yol almasını sağlamıştır. Bu ilerleme Apollo 13'ün yaptığı kaza gibi olası bir kazaya bir daha fırsat vermeyecek şekilde, bilimin önyak olduğu teknolojinin sınırsızlığının da bir kanıtıdır. Teknolojik temelli gelişmelere baktığımızda genellikle askeri alanda hâkimiyet çabalarının doğurduğu sonuçlarla karşılaşırız. *“Tüm askeri teknolojiler, dünyayı bir hiç'e indirgediler zaten. Askeri teknolojilerin şimdi yapmaya çalıştıkları şey, sivil alanın geleceğini de kontrol ve kuşatma altına almak! İşte bu da bir kaza'dır!”* (Virilio, 2001:85). NASA'nın yürüdüğü yolun *“ en küçük şekilde, en kısa zamanda, en çok kişi ve her yere”* sloganıyla dünyayı, hatta uzayı kuşatması söz konusudur. Bu durumun yol açtığı sonuçlar ise Virilio 'ya göre mesafelerin aşırı derecede kısılması, ilerleyen süreçlerde ortadan kalkması ve tele-gözetim'in giderek yaygınlaşmasına neden olmuştur.

Bugün internetle, geçmişte ise sinema ve televizyonla başlayan süreçte algı kazası yaşandığı söylenebilir. Virilio'nun ifadesiyle, başarılı olarak sinemanın kendini sergilediği zamandan beri, televizyonla birlikte bizim gözlerimizin önünde geçmişi tahrip eden yapıyla, aynı anda her yerde " sınır aşan" hızları vardır. Böylelikle genel olarak geçmiş, deneyimlenmiş yeni bir tip kazaya, doğrudan algının kazasına sahiptir. Uzaktan görme, zaman lehine algının anlamını, alışıl gelmiş ahengi değiştirir. Söz konusu durum sadece gerçeklik algılarımızı değil aynı zamanda hiper-mekân diyebileceğimiz bir zaman-mekân sıkışmasının varlığını da düşündürür (2006:25). Bilhassa yeni medya araçlarıyla zaman, mekân kavramının imkânsızlığını ortadan kaldırmış ve hız kavramından aldığı güçle tam bir hâkimiyet kurmuştur. *“Sanal*

dünyanın dijital zaman algılayışı, mekânın zamana yönelmesi olgusuyla farklı bir mekân-zamansal düzlemde gerçekleşmektedir” (Alanka, 2015:59). Siberuzam denilen bu mekân aslında bir mekân değildir. “*Mekânlar arasında bir koridordur, siz kendi mekânınızda yaşarsınız, sonra siberuzamda dolanırsınız, başka yerlerde insanlarla karşılaşsınız. Ama sizeruzamı kendi zihinsel evreninizde bulunmak için de kullanabilirsiniz. (E-posta yoluyla süren haberleşme sırasında.)*” (Castells, 2006:32). Dolayısıyla siber uzam her gün içinde bulunduğumuz, başka coğrafya ve farklı zamanlardan insanlarla ve düşüncelerle karşılaştığımız zihnin bir uzamıdır. “*Siberuzam perspektifin yeni bir biçimidir. Bu bizim bildiğimizden görsel ve işitsel bir perspektif değildir. Bu hiçbir referansı olmayan yeni bir perspektif, yani dokunsal bir perspektiftir. Uzaktan görmek, uzaktan işitmek görsel veya sesli perspektifin temelidir. Yani ilişki ve tele-ilişkiye doğru*” (Virilio, 1998:14). Hergün elimizin altında olan bilgisayarda depoladığımız veriler üzerinden ya da internet bankacılığı aracılığıyla paranın elimizle fiziksel teması söz konusu olmadan kıtalar arası işlem görmesi mümkündür. İşte bunun gibi gerçekliğinin yerine yeni, sanal veya üretilmiş bir gerçeklik konması halinde gerçeklik de kazaya uğramaktadır.

3. Kaza Müzesi

Sonlu dünyanın zamanı artık sona ermektedir. Astronom veya jeofizikçi olmadığımız için, bu anı “*tarihin küreselleşmesi*” olgusunu anlayabilmek için fiziğe ve ânın gerçekliğine geri dönmemiz gerekir. (Virilio, 2003:12) Zamanın sona ermediği, ancak mekanın sona erdiğini söylemenin mümkün olduğu bu bilişim çağında bilgi, herkese ulaşabilir veya herkesin ulaşabildiği bir boyuta taşınmıştır. Hiç kimsenin ulaşmakta güçlük çekmediği, gerçekliğinden şüphe etmediği, küresel ölçekte genel-geçer kabul edilen, aslında sanal olan bilgilerle zihnimiz kuşatılmaktadır. Bu sanallık sayesinde dünyanın elimizin altında olması, bir sisteme entegre olmanın ötesinde sistemin devamlılığını sağlamak için bilinçli olarak oluşturulan, bilinçsiz kitlelere verilen bir “sus payı”dır.

Bir medeniyet, sürekli olarak, her an ve sıklıkla beklenmedik olarak, her şeyin olabildiği, aciliyetle, aynı anda her yerde bulunarak, felaketler ve anlık iş kazaları gibi olaylar belirler. Bu özellikle sigorta şirketleri tarafından uygulanmaktadır. Bırakın kitle imha silahlarının çoğalmasını, esasen yirminci yüzyıl boyunca sanayileşmiş toplumlar, büyük huzursuzluk ve riskler geliştirerek (Virilio, 2007: 23), güvensiz bir ortamda yaşamanın

huzursuzluğunu ve buna karşı alınması zorunlu tedbirler öne sürmektedirler. Postmodern yaşam içerisinde ve özellikle tüketim kültürünün belirgin bir unsur olması, toplumların yaşam biçimlerine etki etmektedir. Teknolojik determinizme düşmeden ama teknolojiyi de yadsımadan, modern hayatın sunduğu yaşam biçimleri üzerinde kafa yorulduğunda, ihtiyaçtan kaynaklanan üretim değil, sürekli ihtiyaç üreten bir ekonomik sistemin varlığı ortaya çıkmaktadır. Bu ise özgürlük söylemi yanı sıra korku üretimiyle birlikte, güvenliği sağlamanın özellikle gerekliliğine vurgu yapılarak, bir bakıma rıza üretimi sağlanarak gerçekleştirilir.

Tüm bu olumsuzluklara karşın Virilio, zaman kazalarına önlem olarak kaza müzesi kurulmasını söyler. Eğer, gerçekten, "*zaman, kazaların kazası*" ise, yirmi birinci yüzyıl habercisi olan ideolojik kurtuluş veya bilimsel devrim bahanesiyle, hali hazırdaki tarihi müzeler, bütünleşik kazanın zamanını ölçmenin bir ön görüsüdür. Bu yüzden, modern ilerlemenin esas bilmecesi/muaamsı olarak kaza görüntüsü veya maruz kalmada oluşacak zıt/muhafif bir yaklaşım oluşturmak için ve tekno-bilimsel ruh tarafından üretilen en feci kazaların maruz bıraktığı bu eğilimi tersine çevirmeye ihtiyaç vardır (Virilio, 2006: 23-5). Çünkü hız ve neden olduğu gerçek veya sanal kaza, çağdaş uygarlığı kendinden önceki dönemlerden farklı kılan iki unsurdur. Olayların felaketlere yol açması veya hızlı bir biçimde yayılışı sadece içinde yaşanılan an'a etki etmez, aynı zamanda gelecek nesiller için, korku, kaygı ve acılar üretilmesine neden olur

Sonuç

İnsanın merak ve “ hep daha fazla” isteği, onu başarıya taşıdığı gibi başardığı anda kaybetme riskini de beraberinde getirir. Doğayı hâkimiyeti altına almayı kendine amaç edinen insan, teknolojik ilerlemeler sonucunda “hız” kavramıyla da bu sayede tanışmıştır. İnsanoğlu bugün kendi ürettiği hızla, insanlığı ileriye taşıyan, ancak yine kendini bu yarışta epey geride bırakan bir durumla karşı karşıya gelmiştir. İnsanın kendi farkına varamaması, diğerleriyle iletişim kuramadığını dahi fark edememesi, fark etse de yerine ikame edecek başka bir varlık bulamaması yaşadığı dünyadan çıkarak sanal dünyaya kaymasına neden olmuştur. İnsanın statüsüne asıl meydan okuyan şey, kendi ürettiği teknolojidir. Bu teknolojiyle, *makine-tanrı*'nın peşine düşmüştür. Bir anlamda teknolojilerin aşkın tanrı'nın yerine, makine-tanrı'yı yerleştirmeye çalıştıkları söylenebilir. Bedenin tüm yetileri ve özellikleri

Zaman Kazaları

makinaya transfer edilmiştir (Virilio, 2001:84). İnsanın uzantısı olarak görülen araçlar, örneğin; televizyon herkesin gözüne aynı görüntüleri sunma imkânını elinde tutarak bir bakıma dünyanın her yerindeki insanın gözünü eşitlemiş gibi bir konuma yükselmiştir. Bu durum ise tıpkı modern dönemde olduğu gibi özlemle beklenen teknolojinin demokrasi ve özgürlük getireceği ümitlerinin yeşermesini sağlamıştır. Oysaki gelinen son noktada özgürlük ve demokrasinin, teknolojik ve ekonomik bakımdan güçlünün lütfettiği ölçüde elde edileceğini bir kez daha ortaya koymuştur. Bugün bulunduğumuz konumdan geriye doğru baktığımızda insanlık tarihinin durmaksızın teknolojik olarak yerinde saymadan ilerleme gösterdiği görülür. Ancak bu süreçte dikkat çekici olarak bugünkü konuma gelmemizde 19. Yüzyılda meydana gelen değişimlerin çok büyük etkisi vardır. Hasan Bülent Kahraman'ın (2007) tabiriyle, 19. Yüzyıl gerçekten uzun bir yüzyıl oldu. 1990'lar ise yeni bir Rönesans. Özellikle teknolojik gelişmelere bağlı olarak radikal değişimler ve bu değişimlere bağlı olarak “*gerçeğin yitimi*” yaşanmıştır. Bütün bunlara bağlı olarak toplumsal yapı da dönüşüme uğramıştır. Tüm bu radikal değişim ve dönüşümler sonucunda insanın bir daha asla geriye dönebilme şansı kalmamıştır çünkü bir kez bir kural parçalandıktan sonra gerçekte bir kayma yaşanmıştır. Hızın belirleyici bir faktör olarak belirmesi bu kaymada önemli rol oynamaktadır. Gerçekte yaşanan bu kayma, zaman ve mekân kavramlarını yeniden düşünmeyi gerektirmiştir. Fiziki olarak yaşanan kazaların yerini sanal kazalara bırakması da gerçekliğin altının oyulmasına neden olmuştur.

KAYNAKÇA

Alanka, Ömer. (2015). “Dijital Karnavaleks Uzam: Twitter.” (İçinde Ed. S. E. Karakulakoğu, Özge Uğurlu). İletişim Çalışmalarında Dijital Yaklaşımlar, TWITTER. (ss. 59-71). Ankara: Heretik Yayınları.

Castells, Manuel, Ince, Martin. (2006). Manuel Castells’le Söyleşiler. (Çev. Ebru Kılıç). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Kahraman, H. Bülent. (2007). Cam Odada Oturmak. İstanbul: Agora Kitaplığı.

Kern, Stephen.(2013). Zaman ve Uzam Kültürü. (Çev. Ali Selman). İstanbul: İletişim Yayınları.

Virilio, P. (1989). “The Museum of Accidents”. Public 2: The Lunatic of One Idea, ss.81-85.

Şeyma Bilginer Erdoğan

Virilio, Paul. (1998). “Siberuzamda Alarm”. (Çev. Erdal Peker). İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Hakemli Dergisi, 113-118.

Virilio, Paul. (2001). “Sibersavaş, Tanrı ve Televizyon Paul Virilio İle Konuşma”. (Çev. Yusuf Kaplan). Umran Dergisi, 1, 81-85.

Virilio, Paul. (2003). *Enformasyon Bombası*. (Çev. Kaya Şahin). İstanbul: Metis Yayınları.

Virilio, Paul. (2006). “The Museum of Accidents”. International Journal of Baudrillard Studies. 3 (2). <http://www2.ubishops.ca/baudrillardstudies>
Erişim Tarihi: 17.10.2016

Virilio, Paul. (2007). The Original Accidents. (Trans. Julie Rose). USA:Polity Press.